

Iwona Mandrzejewska-Smól

Bydgoszcz

DZIAŁALNOŚĆ ZAWODOZNAWCZA A RYNEK PRACY

Trwający od ponad dziesięciu lat proces transformacji ustrojowej i społeczno-gospodarczej pozwolił uświadomić polskiemu społeczeństwu, niejednokrotnie w sposób bolesny, wiele problemów oraz cenę, jaką musi zapłacić za te przeobrażenia. Przejście do gospodarki rynkowej spowodowało także zmiany na rynku pracy, głównie w zakresie liczby zatrudnionych i wzrostu wymagań w stosunku do pracowników, a także ich oczekiwań dotyczących warunków pracy, wysokości wynagrodzenia, możliwości rozwoju zawodowego i bezpieczeństwa zatrudnienia. Najważniejszą zmianą jednak był bardzo duży spadek popytu na siłę roboczą. Wywołał on najpoważniejsze konsekwencje dla sytuacji na rynku pracy i przyczynił się przede wszystkim do pojawienia się zjawiska bezrobocia, które z kolei stanowi przyczynę zaburzeń strukturalnych i koniunkturalnych rynku pracy.¹ W momencie rozpoczęcia przekształceń systemowych zakładano pojawienie się bezrobocia, które stanowiło warunek i cenę transformacji, ale nikt nie potrafił przewidzieć jego skali oraz rzeczywistych konsekwencji zaistnienia tego zjawiska. Obecnie rozmiary bezrobocia w Polsce ukształtowały się na alarmująco wysokim poziomie, co stanowi powód do wzmożonej aktywności całego społeczeństwa w obszarze działań związanych ze zmniejszaniem nie tylko jego obecných skutków, ale i tych, które mogą powstać w przyszłości.

¹ A. Bańka, *Zawodownawstwo, doradztwo zawodowe, pośrednictwo pracy. Psychologiczne metody i strategie pomocy bezrobotnym*, Poznań 1995, s. 108.

Zjawisko bezrobocia ujawnia wiele odmiennych problemów na różnych poziomach, takich jak: poziom makrosystemu, regionów, społeczności lokalnych, rodziny i jednostki.² Jednak najbardziej znaczące i niebezpieczne w swoich konsekwencjach są psychologiczne skutki bezrobocia. Dotychczasowe badania wykazały, że zjawisko to powoduje wśród bezrobotnych osób stan niezrównoważenia emocjonalnego w porównaniu z okresem zatrudnienia, zmniejsza ich morale, oraz charakteryzuje się specyficznymi stadiami reakcji, począwszy od fazy szoku, poprzez fazę optymizmu przeplatanego z pesymizmem, a skończywszy na fazie fatalizmu lub rezygnacji w zależności od czasu pozostawania bez pracy.³ Wyniki tych samych badań dowodzą, że bezrobotni doświadczają negatywnych napięć i emocji, mają niższy poziom poczucia szczęścia, niższy poziom zadowolenia życia w porównaniu z osobami posiadającymi zatrudnienie. Cechą charakterystyczną tych stanów jest to, że niewiele z nich ustępuje w momencie, gdy bezrobotni podejmują ponownie pracę. U osób pozbawionych pracy występuje tendencja do negatywnej samooceny, pojawia się u nich większe ryzyko występowania zaburzeń psychicznych oraz chorób psychosomatycznych. Dużo uwagi poświęca się w chwili obecnej objawom depresji jako reakcji na bezrobocie. Pomimo iż stan ten wywołuje wiele czynników, to konsekwencje dla bezrobotnego w stanie depresji są bardzo groźne, gdyż niejednokrotnie towarzyszą mu myśli samobójcze.⁴

Bezrobocie w Polsce stało się problemem dominującym, skupiającym uwagę nie tylko polityków, ale i również coraz większych grup społecznych, wśród których znajdują się liczni przedstawiciele młodego pokolenia. Bezrobocie młodzieży stanowi jeden z najważniejszych problemów rynku pracy w Polsce. Coraz więcej młodych ludzi po ukończeniu szkoły pozostaje bez pracy. Większość bezrobotnych nie tylko na międzynarodowych, ale i krajowych oraz lokalnych rynkach pracy rekrutuje się spośród ludzi poniżej 25 roku życia.⁵ Bezczyność i bierność zawodowa młodocianych bezrobotnych to stany nienaturalne dla tego wieku rozwojowego i w wielu przypadkach odpowiedzialność za ten stan rzeczy ponosi nie młodzież, ale społeczeństwo. Dlatego też niezwykle ważny jest moment, w którym młody człowiek dokonuje wyboru przyszłego zawodu.

² Ibidem, s. 107.

³ A. Bańka, *Bezrobocie. Podręcznik pomocy psychologicznej*, Poznań 1992, s. 28.

⁴ Ibidem, s. 28-30.

⁵ A. Bańka, *Jakość życia w psychologicznym doświadczeniu codzienności związanym z rozwojem zawodowym, praca i bezrobociem*, [w:] *Pomiar i poczucie jakości życia u aktywnych zawodowo oraz bezrobotnych*, red. A. Bańka, R. Derbis, Poznań-Częstochowa 1995, s. 21.

Osoba dokonująca wyboru zawodu powinna charakteryzować się nie tylko świadomością i dojrzałością do tego wyboru, ale powinna również posiadać odpowiednią wiedzę o zawodach. Wiedza ta z kolei powinna warunkować wybór przyszłego zawodu oraz drogi prowadzącej do jego zdobycia. Nieudany start zawodowy przyczynia się niejednokrotnie do wielu niepowodzeń życiowych, dlatego wiedza zawodoznawcza powinna być zdobywana już od najmłodszych lat w wyniku długotrwałego, pedagogicznie ukierunkowanego procesu, w którym uczestniczyć powinni zarówno rodzice, nauczyciele, rówieśnicy, doradcy zawodu, jak i sami zainteresowani wyborem przyszłego zawodu młodzi ludzie. Wiedza o zawodach oraz o przygotowaniu do ich wykonywania wykorzystywana jest do działań, których charakter pozwala określić je mianem działalności zawodoznawczej.

Pojęcie działalności zawodoznawczej nie jest jednoznacznie określone w literaturze przedmiotu. Jednak analiza literatury przedmiotu pozwala stwierdzić, że dział wiedzy, jakim jest zawodoznawstwo, stanowi podstawę do rozważań na powyższy temat.

Również termin „zawodoznawstwo” nie został dotychczas w literaturze dokładnie zdefiniowany. Niemniej jednak, pojęcia tego używa się najczęściej w dwóch znaczeniach – szerokim i wąskim.⁶

W znaczeniu szerokim zawodoznawstwo rozumiane jest jako interdyscyplinarny obszar wiedzy, zlokalizowany na pograniczu nauk społecznych, przyrodniczych i technicznych, bądź jako ogół badań nad właściwościami i warunkami wykonywania zawodów, ich historycznym, społecznym i kulturowym znaczeniem, ich klasyfikacją, statystyką zawodową oraz ogólnymi problemami wyboru zawodu i przydatności zawodowej. Celem zasadniczym tak pojętego zawodoznawstwa jest gromadzenie interdyscyplinarnej wiedzy o poszczególnych zawodach, a także badanie i ujawnianie podstawowych tendencji w zakresie przemian zachodzących w treściach i strukturze tych zawodów pod wpływem rozwoju nauki i techniki.

W znaczeniu wąskim zawodoznawstwo rozumiane jest jako wiedza o zawodach, a ujęte statystycznie obejmuje wyniki czynności badawczych i poznane prawdy odnoszące się do poszczególnych zawodów.

Jednakże dla rozważań dotyczących działalności zawodoznawczej największą rolę odgrywa zawodoznawstwo w ujęciu szerokim.

⁶ S. Szajek, *System orientacji i poradnictwa zawodowego*, Warszawa 1989, s. 144-145.

Do zadań tak pojmowanego zawodoznawstwa należy opisywanie zawodów, analiza czynności zawodowych, warunków pracy i zadań pracowniczych, co stanowi podstawę budowania charakterystyk i profili zawodowych występujących w gospodarce narodowej, umożliwia klasyfikację zawodów i specjalności, określa kierunki i programy kształcenia zawodowego oraz stanowi podstawę orientacji zawodowej i poradnictwa zawodowego.⁷ Znaczący jest fakt, że do zadań zawodoznawstwa uprawianego w szkołach w ramach preorientacji, orientacji zawodowej i szkolnej oraz poradnictwa zawodowego nie należy prowadzenie badań zawodoznawczych, lecz zapoznanie się z wynikami tych badań i rzetelne ich wykorzystywanie w procesie przygotowywania dzieci i młodzieży do wyboru zawodu i kierunku dalszego kształcenia.

Przyjmując za A. Bańkę, że „zawodoznawstwo jest podstawą wszelkich skutecznych działań w kierunku realizacji postulatu pełnego zatrudnienia i równoważenia rynku pracy”⁸, można określić podstawowe czynności wchodzące w zakres działalności zawodoznawczej w tym zakresie. Tak więc działalność zawodoznawczą będą stanowiły wszelkie działania prowadzące do realizacji tego postulatu. Będą to czynności służące realizacji zadań i funkcji tak pojmowanego zawodoznawstwa, do których należy: gromadzenie, badanie, sprawdzanie, kalkulowanie i prognozowanie informacji o zawodach, psychologicznych mechanizmach rozwoju zawodowego ludzi i kariery pracy, mechanizmach rządzących zachowaniem się pracodawców i ludzi tworzących rynek pracy, psychologicznych mechanizmach stosowania wiedzy zawodoznawczej w procesie pomagania innym.⁹ Przedstawione powyżej czynności wskazują na to, że działalność zawodoznawcza w tym zakresie dość silnie powiązana jest ze zmianami na rynku pracy.

Głównym celem działalności zawodoznawczej jest wyposażanie jednostki w wiedzę zawodoznawczą, która powinna w znacznym stopniu pomóc w świadomym i dojrzałym wyborze przyszłego zawodu, a także drogi do jego zdobycia. Stąd ważne jest, aby działalność ta realizowana była już od jak najmłodszych lat. Rodzaj oddziaływania pedagogicznego w okresie przedszkolnym i szkolnym, poprzedzający systematyczne kształcenie prozawodowe i zawodowe, w którym chodzi przede wszystkim o zbliżanie młodych ludzi do pracy oraz kształtowanie wiedzy o pracy i pozytywnego do niej stosunku, jak również zbliżanie do świata techniki, określany jest mianem wychowania i kształcenia przedzawodowego. Dlatego też przyjąć można, iż działalność zawodoznawczą będą stanowić również wszelkie

⁷ T. Nowacki, *Pedagogika pracy – problematyka i przegląd badań*, Warszawa 1982, s. 90-91.

⁸ A. Bańka, *Zawodoznawstwo, doradztwo zawodowe...*, s. 18.

⁹ *Ibidem*, s. 19.

działania wchodzące w skład szeroko rozumianego wychowania i kształcenia przedzawodowego. W szczególności będą do nich należały te, które jednocześnie stanowią podstawowe i ogólne zadania edukacji przedzawodowej: wychowanie przez pracę, kształcenie ogólnotechniczne, a także preorientacja, orientacja szkolna i zawodowa oraz poradnictwo zawodowe. W związku z reformą systemu oświatowego w Polsce nowego znaczenia nabrało pojęcie kształcenia prozawodowego, realizowanego głównie w nowym typie szkoły średniej – liceum profilowanym zawodowo, które stanowić może ważny przejaw działalności zawodoznawczej.

Pojęcie działalności zawodoznawczej nie jest upowszechnione w literaturze przedmiotu i najczęściej uwzględniany jest jedynie jej wycinek, który stanowi orientacja i poradnictwo szkolne oraz zawodowe. Orientacja i poradnictwo szkolne oraz zawodowe jako przejaw działalności zawodoznawczej wyraża się przede wszystkim w pomocy młodzieży w wyborze zawodu, głównie przez naukę w szkole. Analizując powyższe działania nie można ominąć tych, które związane są z pojęciem „preorientacji zawodowej”, stanowiącym wprowadzenie w problematykę zawodoznawczą. Następująca po niej „orientacja zawodowa” obejmuje między innymi bardziej systematyczne zapoznawanie z zawodami o zasięgu masowym. „Orientacja szkolna” natomiast dotyczy etapów związanych z działalnością zawodoznawczą prowadzoną w szkole.

Preorientacja zawodowa i orientacja zawodowa to określone etapy związane z działalnością zawodoznawczą na rzecz przygotowania ucznia do wyboru zawodu, przy czym preorientacja stanowi etap pierwszy, który obejmuje uczniów w wieku do 10 lat, a orientacja etap drugi, obejmujący uczniów w wieku 11-14 lat oraz od 15-24 lat.¹⁰

Orientacja zawodowa obejmuje całokształt zabiegów wychowawczych, mających pomóc młodzieży w samodzielnym, właściwym i uzasadnionym wyborze zawodu.¹¹ Stąd działalność zawodoznawczą w tym zakresie stanowią będą wszelkie działania służące realizacji takich zadań, jak: wyposażanie człowieka w wiedzę o zawodach i drogach zdobywania go, kształtowanie umiejętności samooceny oraz względnie stałych zainteresowań zawodowych, kształtowanie właściwego stosunku do pracy i wyrabianie podstawowych umiejętności i sprawności niezbędnych w pracy zawodowej.

¹⁰ E. Podoska-Filipowicz, *Podstawy zawodoznawstwa, orientacji i poradnictwa zawodowego*, Bydgoszcz 1996, s. 53-54.

¹¹ W. Rachalska, *Wybrane problemy teoretyczne*, [w:] *Orientacja i poradnictwo zawodowe w szkole podstawowej*, red. M. Górbiel, Warszawa 1980, s. 13.

Podstawowe zadania orientacji zawodowej rozumianej jako całość działań, realizowanej w szkole ogólnokształcącej, mającej doprowadzić do prawidłowego wyboru zawodu, sformułowane przez S. Baścika, tworzą podstawy do określenia czynności charakterystycznych dla działalności zawodoznawczej w tym zakresie, do których należą: długotrwała i wielostronna obserwacja ucznia powiązana z badaniem jego stanu psychicznego; kształtowanie w nim postaw dotyczących pracy, życia, społeczeństwa, siebie samego, aspiracji życiowych i zawodowych; wykrywanie indywidualnych zdolności i skłonności uczniów; indywidualne konsultacje z uczniami i rodzicami w celu właściwego ukierunkowania wyboru zawodu; informowanie o szkołach i innych instytucjach przygotowujących do poszczególnych zawodów; informowanie o potrzebach społecznych w zakresie rozwoju poszczególnych dziedzin życia społeczno-gospodarczego i w związku z tym udzielanie informacji o możliwościach rynku pracy; wreszcie udzielanie uczniom i rodzicom porad dotyczących wyboru zawodu lub szkoły oraz angażowanie do tej pracy nauczycieli, doradców zawodowych, lekarzy i pracowników społecznych.¹²

Reasumując – orientacja zawodowa stanowi całość systematycznej, celowej, długotrwałej działalności zawodoznawczej, mającej prowadzić do prawidłowego wyboru zawodu, a działania w jej zakresie powinny zmierzać do maksymalnego aktywizowania uczniów, do samodzielnego poszukiwania informacji o sobie samym, własnych możliwościach i predyspozycjach, o zawodach i kierunkach kształcenia, a także o rynku pracy i aktualnej sytuacji na nim, a co za tym idzie, do racjonalnego planowania własnej kariery zawodowej.

A. Kargulowa wskazuje na fakt, że orientacji zawodowej nie można ograniczyć do działań pojedynczych osób czy instytucji.¹³ Szkoła, wraz z innymi instytucjami zajmującymi się modelowaniem decyzji w zakresie wyboru zawodu, tworzy system orientacji zawodowej. Tak więc działalność zawodoznawcza w tym zakresie realizowana jest przez takie instytucje, jak rodzina, szkoła podstawowa, przychodnie medycyny szkolnej, środki masowego przekazu.

W różnych publikacjach i dokumentach istnieje tendencja do łączenia ze sobą orientacji zawodowej i poradnictwa zawodowego, które rozumiane jest bądź jako ostatni etap orientacji zawodowej, bądź jako metoda działania polegająca

¹² Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz 2000, s. 166.

¹³ A. Kargulowa, *System orientacji zawodowej a system pracy wychowawczej szkoły*, [w:] *Orientacja i poradnictwo zawodowe w szkole podstawowej*, red. M. Górbiel, Warszawa 1980, s. 20-21.

głównie na udzielaniu rad i niesieniu pomocy w podjęciu świadomej, swobodnej i prawidłowej decyzji dotyczącej wyboru zawodu i drogi prowadzącej do uzyskania odpowiednich w danym zawodzie kwalifikacji.¹⁴

Poradnictwo zawodowe jest więc jednym z etapów orientacji zawodowej i tak rozumiane występuje wówczas, gdy wybierający dysponuje już pewną określoną wiedzą o osobie samym i o wybieranym przez siebie zawodzie czy grupą zawodów, wśród których musi dokonać wyboru i zgłasza się do doradcy po indywidualizowaną pomoc w podjęciu ostatecznej decyzji. Działalność zawodoznawcza w tym zakresie wspiera więc działalność z obszaru orientacji zawodowej i można ją rozumieć jako: „działalność dotyczącą udzielania osobom młodocianym i pełnoletnim indywidualnych porad opartych z reguły na wynikach jednostkowych badań (np. lekarskich, psychologicznych) w zakresie prawidłowego wyboru zawodu, przygotowania zawodowego, doboru odpowiedniego miejsca i stanowiska pracy, doskonalenia lub zmiany kwalifikacji.”¹⁵

Pomimo iż literatura przedmiotu określa zadania poradnictwa zawodowego jako zbliżone do zadań orientacji zawodowej, to jednak ma ono swoją własną specyfikę i realizuje właściwe dla siebie zadania. Z analizy literatury wynika, że chociaż zakłada się istnienie form grupowych doradztwa zawodowego, to jednak bardziej akcentuje się jego indywidualny charakter. Zadania tak rozumianego poradnictwa, realizowane poprzez działalność zawodoznawczą w tym zakresie, można przedstawić następująco: pomoc w osiągnięciu obiektywnej znajomości samego siebie; zwiększenie umiejętności obiektywnej oceny sytuacji, w której znajduje się osoba szukająca pomocy; wyzwalanie aktywności i inicjatywy osób radzących się, a tym samym wspomaganie rozwiązywania problemów; doprowadzenie do podjęcia decyzji przez osobę poszukującą porady w sposób samodzielny.¹⁶

Znaczącym przejawem działalności zawodoznawczej w zakresie kształcenia przedzawodowego jest wychowanie przez pracę, które stanowi zamierzony i celowo zorganizowany rodzaj działalności wychowawczej opartej na wykorzystywaniu pracy w procesach oddziaływania na jednostkę i dokonywania zmian w jej osobowości. W procesie wychowania przez pracę istotna rola przypada pracy, a ściślej celowym czynnościom jednostki bądź zespołów, w wyniku których powstają wytwory, pełnione są usługi lub też dokonuje się proces badawczy i twórczy.¹⁷

¹⁴ W. Rachalska, *Problemy orientacji zawodowej*, Warszawa 1987, s. 20.

¹⁵ *Ibidem*, s. 69.

¹⁶ E. Podoska-Filipowicz, *Podstawy zawodoznawstwa...*, s. 74.

¹⁷ Z. Wiatrowski, *Podstawy...*, s. 124-127.

Wychowanie przez pracę stanowi problematykę aktualną w każdym okresie życia człowieka, stąd rozpatruje się ją w środowisku rodzinnym, w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym, a następnie w szkole ogólnokształcącej (podstawowej, gimnazjum i średniej), w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w organizacjach młodzieżowych, w okresie kształcenia zawodowego, a także w okresie studiów wyższych, jak i w okresie aktywności zawodowej człowieka.

Do podstawowych układów czynnościowych w zakresie wychowania przez pracę, których dominacja zależy od środowiska, w jakich są realizowane, należą: czynności samoobsługowe (dzięki nim jednostka obsługuje samą siebie), czynności porządkowe, czynności usługowe, czynności wytwórcze (dzięki nim powstają wartości materialne), czynności badawcze i twórcze (dzięki którym powstają wartości tzw. duchowe), czynności organizacyjne (warunkujące prawidłowy i skuteczny przebieg pozostałych czynności).¹⁸

Określone przez Z. Wiatrowskiego podstawowe zadania wychowania przez pracę, realizowane w każdym środowisku wychowawczym, stanowią podstawę do określenia z kolei czynności charakterystycznych dla działalności zawodoznawczej w tym zakresie. Należy do nich przede wszystkim:

- doprowadzanie zarówno dzieci i młodzieży, jak i osób dorosłych do zdobycia podstaw wiedzy o pracy, do zrozumienia jej roli w życiu każdego człowieka oraz do przekonania, że stanowi ona nieodłączną właściwość, konieczność i potrzebę ludzkiej egzystencji;
- włączanie dzieci i młodzieży w nurt codziennej pracy ludzkiej, kształtując tym samym podstawowe umiejętności pracy, właściwą motywację do uczestniczenia w każdej społecznie użytecznej pracy, odpowiedni stosunek do pracy i jej wytworów;
- kształtowanie cech charakterologicznych jednostki, do których należą między innymi: pracowitość, dokładność, systematyczność, rzetelność, odpowiedzialność, mających na celu zbliżanie jednostki do wzoru wyznaczonego relacją: człowiek-obywatel-pracownik;
- kształtowanie kultury pracy odpowiadającej wymaganiom współczesności.¹⁹

Zdaniem T. Nowackiego, główną zasadą wychowania przez pracę powinno być „włączanie dzieci od najmłodszych lat w powszechny, społeczny proces pracy

¹⁸ Ibidem, s. 124.

¹⁹ Ibidem, s. 125-126.

do przygotowania obywatela-pracownika, umięjącego współdziałać w codziennym stwarzaniu życia kulturalnego.”²⁰

Kolejnym, ważnym przejawem działalności zawodoznawczej jest kształcenie ogólnotechniczne. Jest to zamierzony i celowo zorganizowany rodzaj działalności pedagogicznej opartej na wykorzystywaniu roli techniki w procesach oddziaływania na jednostkę i dokonywania zmian w jej osobowości oraz kształtowania kultury technicznej. Stanowi ono nieodzowny składnik kształcenia ogólnego oraz warunkuje wszechstronny rozwój osobowości człowieka.

Do głównych czynności wchodzących w zakres tej działalności należą:

- zapoznanie młodzieży ze związkami pomiędzy nauką i techniką a produkcją społeczną,
- wyposażanie uczniów w wiadomości, umiejętności i sprawności ogólnotechniczne (warunkujące prawidłowe ich funkcjonowanie w świecie współczesnej techniki),
- przygotowanie ich do posługiwania się podstawowymi narzędziami działań technicznych, obsługiwanie maszyn i urządzeń technicznych,
- przygotowanie młodzieży do uczestniczenia w prostych pracach produkcyjnych a tym samym kształtowanie odpowiedniego stosunku do pracy fizycznej,
- wreszcie przygotowanie młodzieży do wyboru zawodu zgodnie z możliwościami osobistymi i potrzebami społecznymi, a pośrednio do kontynuowania nauki w odpowiednich szkołach zawodowych oraz kształtowanie kultury technicznej ułatwiającej funkcjonowanie we współczesnym świecie.²¹

Podstawową kategorią dla kształcenia ogólnotechnicznego jest technika, dlatego też zadaniem procesu kształcenia ogólnotechnicznego jest nie tyle wzbogacanie osobowości jednostki, co przyczynianie się do kształtowania jej kultury technicznej oraz rozumienia sensu i roli techniki we współczesnym świecie.

Przedstawione powyżej formy działalności zawodoznawczej wiążą się z sytuacją na rynku pracy raczej w sposób pośredni, lecz za to niezwykle ważny. Wszystkie te czynności powinny służyć temu, aby w jak najbardziej optymalny sposób wyposażyć osobę dokonującą wyboru zawodu w wiedzę o zawodach oraz o drogach przyszłego kształcenia. Powinny kształtować umiejętność realnej oceny sytuacji w kraju, a także umiejętność zdobywania informacji, jak zachować się na

²⁰ T. Nowacki, *Rola i zadania systemu oświatowego w przygotowaniu do uczestnictwa w społecznym procesie pracy*, Kwartalnik Pedagogiczny 1974, nr 4, [w:] Z. Wiatrowski, *Podstawy...*, s. 128.

²¹ Z. Wiatrowski, *Podstawy...*, s. 154-156.

rynku pracy. Przypomnieć należy, że na działalność zawodoznawczą składają się czynności zarówno rodziców, nauczycieli, rówieśników, doradców zawodu, jak i samych zainteresowanych wyborem przyszłego zawodu. Niemniej jednak szczególną rolę przypisuje się tym zakresie wychowawcom, nauczycielom i pedagogom szkolnym. Ich pomoc powinna polegać na zwiększaniu aktywności uczniów w poszukiwaniu możliwości opanowania trudnej sytuacji, podwyższaniu ich samooceny, przeciwdziałaniu depresji, wzmacnianiu wiary we własne siły, podnoszenia znaczenia i wartości pracy w życiu człowieka.²²

Wyposażeni w ten sposób młodzi ludzie zwiększają swoje szanse na zdobycie, jeśli nie wymarzonego, to przynajmniej dającego szanse na zatrudnienie w przyszłości zawodu. Sytuacja ta może okazać się jednym z czynników prowadzących do zmniejszenia się stopy bezrobocia wśród ludzi młodych, a co za tym idzie, do poprawy sytuacji na polskim rynku pracy.

W związku z powyższym nasuwa się pytanie: na jakim poziomie kształtuje się działalność zawodoznawcza wśród młodych ludzi w Polsce w chwili obecnej? Odpowiedź na to pytanie nie jest prosta, gdyż istnieje stosunkowo niewiele badań, które można zaliczyć do zawodoznawczych (K. Korabiowska-Nowacka, E. Podolska-Filipowicz, W. Rachalska, S. Szajek). Poza tym wyniki badań, które dotyczyły poziomu świadomości wyboru przyszłego zawodu wśród młodzieży szkół podstawowych (S. Szajek – lata 1974-1977 oraz 1982-1985) przedstawiały się niezbyt optymistycznie i wykazywały nie tylko brak odpowiedniej wiedzy zawodoznawczej, ale i przypadkowość podejmowanych decyzji.

W kwietniu 2002 r. zostały przeprowadzone przeze mnie pod kierownictwem prof. dra hab. Zygmunta Wiatrowskiego badania pilotażowe dotyczące rozprawy doktorskiej na temat: *Działalność zawodoznawcza a świadomość wyboru kierunku dalszego kształcenia wśród uczniów gimnazjum (na przykładzie badań w województwie kujawsko-pomorskim)*. Badaniami objęto 310 uczniów klas trzecich województwa kujawsko-pomorskiego za pomocą ankiety zatytułowanej: *Dalsza droga edukacyjna absolwentów gimnazjum*. Nadano im ogólny wymiar: działalność zawodoznawcza gimnazjum, a w tym przygotowanie młodzieży do wyboru zawodu i dalszej drogi edukacyjnej.

W toku przeprowadzonych badań uczniowie oceniali między innymi range działalności zawodoznawczej w swojej szkole. Wyniki przedstawia tabela 1.

²² B. Wojtasik, *Warsztat doradcy zawodu. Aspekty pedagogiczno-psychologiczne*, Warszawa 1997, s. 50.

Tabela 1. Ranga działalności zawodoznawczej w ocenie uczniów klas trzecich szkół gimnazjalnych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (w procentach)

N = 310

Ranga	Bardzo wysoka	Wysoka	Średnia	Niska
Rodzaj działalności				
Wychowanie przez pracę	12,9	25,5	41,6	20,0
Kształcenie ogólnotechniczne	8,1	24,5	44,8	22,6
Orientacja i poradnictwo zawodowe	10,3	30,0	39,1	20,6

Powyższe dane wskazują na to, że wszystkim przejawom działalności zawodoznawczej uczniowie przypisali głównie rangę średnią. W drugiej kolejności ocenili je jako wysokie. Na uwagę zasługuje fakt, że badania w środowisku wiejskim i małomiasteczkowym wykazały, iż uczniowie właśnie z tych środowisk najwyżej oceniali orientację i poradnictwo zawodowe, przypisując jej głównie rangę wysoką (38,8% przy N = 181). Analizy te pozwalają domniemywać, iż zadania działalności zawodoznawczej w szkołach gimnazjalnych realizowane są na zadowalającym poziomie i w związku z tym mogą okazać się pomocne w podejmowaniu decyzji dotyczącej wyboru przyszłego zawodu.